

**Планування зміни типу економічного розвитку підприємств
молочної промисловості з урахуванням впливу конкурентного середовища**

Анотація. В статті обґрунтована необхідність переходу підприємств молочної промисловості на інтенсивний тип економічного розвитку. Запропонована математична модель переходу на інтенсивний тип розвитку. Модель побудована виходячи з відомої методики. Автором запропоновано два варіанти формування інтенсивного типу розвитку у плановому періоді. Згідно першого варіанту передбачається збільшення витрат підприємства у плановому періоді, згідно з другим варіантом передбачено зниження витрат планового періоду порівняно з базовим.

Автор розглядає та аналізує сутність інноваційної стратегії молочних підприємств, пропонує модель формування такої стратегії на підприємстві. У статті також розглянуті основні проблеми, які стримують інвестиційну діяльність у країні. Автор акцентує увагу на таких із них: непослідовна інвестиційна політика держави в харчовій сфері, нерозвинена інноваційна інфраструктура, монополізм переробників на ринках молочної продукції, низький рівень дохідності молочних підприємств.

У висновках автором запропоновані заходи по формуванню інноваційної привабливості молочної галузі.

Ключові слова. Інтенсивний розвиток, інвестиційна політика, доходи, витрати, інвестиційна стратегія.

Планирование изменения типа экономического развития предприятий молочной промышленности с учетом влияния конкурентной среды

Аннотация. В статье обоснована необходимость перехода предприятий молочной промышленности на интенсивный тип экономического развития. Предложенная математическая модель перехода на интенсивный тип развития. Модель построена исходя из известной методики. Автором предложено два варианта формирования интенсивного типа развития в плановом периоде. Согласно первому варианту предусматривается увеличение расходов предприятия в плановом периоде, согласно второму варианту предусмотрено снижение расходов планового периода по сравнению с базовым.

Автор рассматривает и анализирует сущность инновационной стратегии молочных предприятий, предлагает модель формирования такой стратегии на предприятии. В статье также рассмотрены основные проблемы, сдерживающие инвестиционную деятельность в стране. Автор акцентирует внимание на таких из них: непоследовательная инвестиционная политика государства в пищевой сфере, неразвитая инновационная инфраструктура, монополизм переработчиков на рынках молочной продукции, низкий уровень доходности молочных предприятий.

В заключении автором предложены меры по формированию инновационной привлекательности молочной отрасли.

Ключевые слова. Интенсивное развитие, инвестиционная политика, доходы, расходы, инвестиционная стратегия.

Planning of changers of economic type development in the dairy industry according to the effects of competitive environment

***Abstract.** The article substantiates the need to move the dairy industry to the intensive type of economic development. The mathematical model of the transition to an intensive type of development is proposed. The model is constructed based on the known methods. The author proposed two options for the formation of an intense type of development in the plan period. According to the first option of provides an increase in costs of the enterprise in the planning period, the second embodiment provides cost reduction in plan period compared to the baseline .*

The author examines and analyzes the essence of the innovation strategy of dairy businesses, offers a model of the formation of such a strategy in the enterprise. The article also describes the main problems hindering investment activities in the country. The author focuses on these ones: inconsistent investment policy of the state in the field of food , poor innovation infrastructure, monopoly markets processors of dairy products , a low level of profitability of dairy enterprises.

In conclusion, the author offers steps to create innovative attractiveness dairy industry.

***Keywords.** Intensive development, investment policies, revenues, expenses, investment strategy*

Постановка проблеми. В умовах обмеженості ресурсів все більше підприємств ставлять за ціль перехід на інтенсивний тип економічного розвитку. Процес формування інтенсивного типу розвитку є досить складним і багатограним, оскільки залежить від ряду факторів. У реальному житті досягти інтенсивний тип розвитку можуть лише ті підприємства які раціонально і швидко впроваджують у життя сучасні досягнення науково-технічного прогресу, що є результатом змін у макросередовищі і, зокрема, в такій його ланці, як науково-технічне середовище. Тому кардинальне прискорення НТП і впровадження його досягнень у практику розглядається як один з найважливіших напрямів формування інтенсивного типу розвитку підприємств молочної промисловості.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Проблеми економічного розвитку підприємств досліджувалися багатьма вітчизняними та іноземними науковцями, зокрема: Раєвнева О.В., Ожегов С.І., Аїстова М.Д., Гапоненко А.Л., Базилевич Л.А., Кучин Б.Л., Філіппов Ю.В., Пригожин І., Путянин Ю.А., Новик І.Б., Аккофф Р., Забродський В.А., Торадо М.П., Богатирьов І.О., Гапоненко А.Л., Афанасьєв Н.В., Рогожин В.Д., Рудика В.І., Черемісіна С.Г., Смірнов Е.А., Тридід О.М., Тейл Г. та ін.

Віддаючи належне науковій та практичній значущості праць названих авторів, необхідно підкреслити, що певне коло завдань концептуального, методологічного та методичного характеру потребує подальшого розвитку.

Метою статті є запропонувати модель виходу окремих підприємств молочної промисловості на інтенсивний тип економічного розвитку.

Основна частина. У попередніх дослідженнях нами отримані результати щодо типу та якості економічного розвитку окремих підприємств молочної промисловості України. З отриманих даних ми дійшли висновку, що досліджуваним молочним підприємствам в основному притаманний екстенсивний тип розвитку, що на нашу думку є негативним, адже свідчить про наявність значних витрат у процесі діяльності підприємств.

Наше дослідження базувалось на відомій методиці Р.М. Петухова [3]. Згідно запропонованої методики, обраховувались три основні показники і на основі їх значень робився висновок про тип розвитку підприємства. Ці індекси: індекс реалізації готової продукції ($I_{РП}$), індекс витрат на виробництво (I_B) та індекс ефективності підприємства (I_{KE}). При умові виконання рівності ($I_{РП} > 1$), ($I_B < 1$) та ($I_{KE} > 1$) підприємству, згідно методики Р.М. Петухова, присуджується інтенсивний, найбільш прогресивний тип розвитку. Крім того, інтенсифікація розвитку підприємства можлива тільки при значенні коефіцієнта $d > 1$. Вплив на значення d -коефіцієнта мають доходи і витрати відповідних періодів, що досліджуються.

Таким чином, автором пропонується методика визначення залежності між доходами і витратами підприємства у динаміці при якій забезпечиться тенденція до інтенсивного типу економічного розвитку.

Позначимо доходи від реалізації продукції по періодах, що досліджуються $РП_1$ для звітного періоду і $РП_2$ для планового. Аналогічно витрати по періодах – B_1 та B_2 .

Як відомо, $d = \frac{I_{KE}}{I_B}$, тобто для того, щоб виконувалась умова $d > 1$, I_{KE} повинно бути більшим за I_B ($I_{KE} > I_B$).

В свою чергу, $I_{KE} = \frac{РП_2}{B_2} : \frac{РП_1}{B_1}$, звідси $I_{KE} = \frac{РП_2 * B_1}{B_2 * РП_1}$.

Значення I_B знаходимо як відношення B_2 до B_1 ($I_B = \frac{B_2}{B_1}$).

Нерівність $I_{KE} > I_B$ тепер можна записати в такому вигляді:

$$\frac{РП_2 * B_1}{B_2 * РП_1} > \frac{B_2}{B_1} \quad (1)$$

Здійснивши певні математичні перетворення отримаємо таку математичну залежність між $РП_2$ та B_2 :

$$РП_2 > B_2^2 \frac{РП_1}{B_1^2} \quad (2)$$

Отже, формула 2 дасть нам можливість планувати обсяги доходів та видатків у наступних періодах, при яких забезпечуватиметься інтенсивний розвиток підприємств.

Перейдемо до аналізу доходів і видатків окремих підприємств молочної промисловості та спробуємо змодельовати ситуацію при якій забезпечуватиметься інтенсивний тип розвитку у плановому періоді.

Динаміка доходів і видатків ПрАТ «Обухівський молокозавод» представлена за допомогою рис. 1.

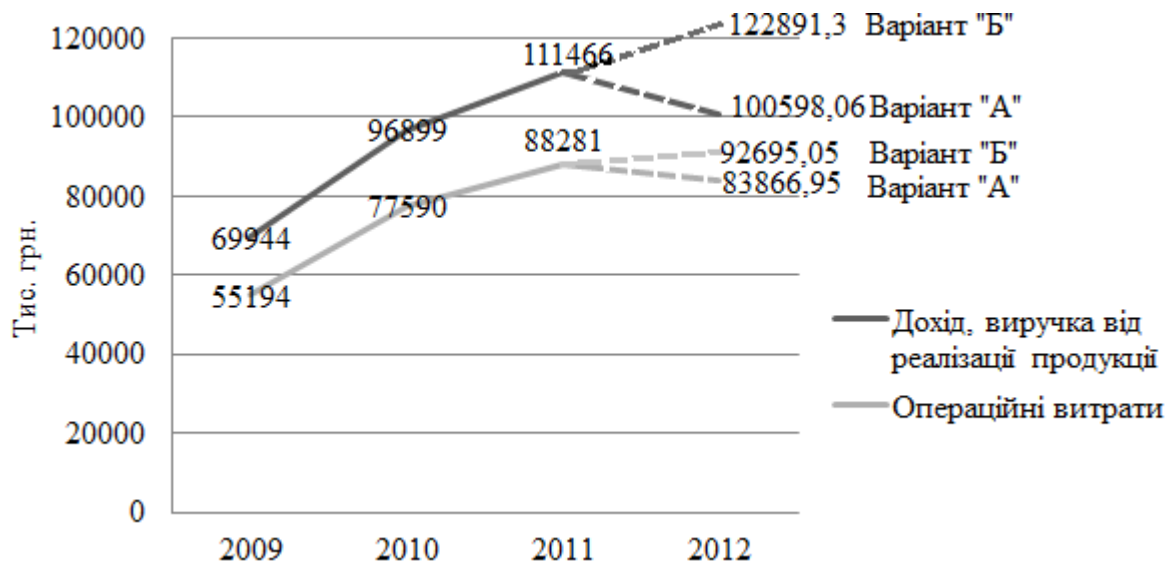

Рис. 1. Варіанти забезпечення інтенсивного типу розвитку ПрАТ «Обухівський молочний завод»

На рисунку 1 можна спостерігати динаміку доходів та витрат молочного підприємства за досліджуваний період. З 2009 по 2011 рік на підприємстві спостерігається екстенсивний регресивний та переважно екстенсивний, мало прогресивний тип розвитку, що зображено на відповідній ділянці графіку. Плануючи наступний період, менеджерам підприємства рекомендується ставити за мету досягнення інтенсивного типу розвитку. Автором пропонується два варіанти (Варіант «А» і Варіант «Б») досягнення інтенсивного типу розвитку у плановому періоді.

Варіант «А» полягає у зменшенні витрат підприємства у плановому періоді. Припустимо, ми бажаємо скоротити витрати на 5%. Таким чином, сума витрат у плановому періоді для ПрАТ «Обухівський молокозавод» становитиме 83866,95 тис. грн. Застосовуючи формулу 2 для обрахунку мінімальної суми планових доходів отримуємо, що планові доходи повинні бути більше

100598,06 тис. грн. (не нижче пунктирної лінії доходів, що відповідає варіанту «А» на рис. 1).

Варіант «Б» полягає у збільшенні витрат підприємства у плановому періоді. Збільшення можливе на будь яку суму, проте у нашому випадку це 5%. Виходячи з цього, сума витрат у плановому періоді для ПрАТ «Обухівський молокозавод» дорівнюватиме 92695,05 тис. грн. Для забезпечення інтенсивного типу розвитку у цьому випадку, мінімальна сума доходів повинна зрости до 122891,3 тис. грн. (не нижче пунктирної лінії доходів, що відповідає варіанту «Б» на рис. 1).

Динаміка доходів і видатків ПАТ «Яготинський маслозавод» представлена за допомогою рис. 2.

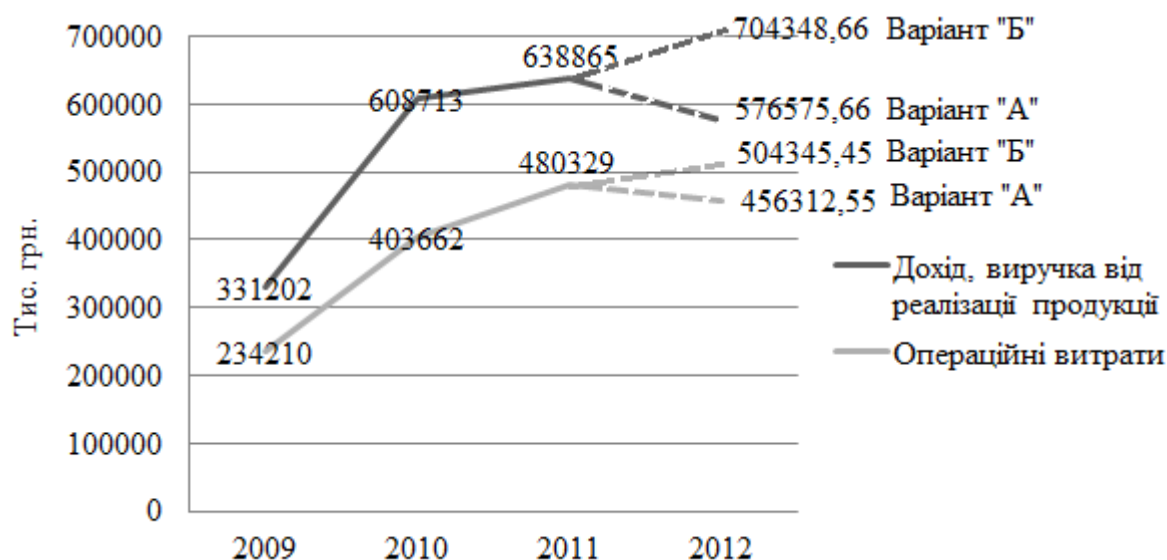

Рис. 2. Варіанти забезпечення інтенсивного типу розвитку ПАТ «Яготинський маслозавод»

На рисунку 2 відображена динаміка доходів та витрат ПАТ «Яготинський маслозавод» за досліджуваній період. З 2009 по 2011 рік підприємству характерний екстенсивний регресивний та переважно екстенсивний, мало прогресивний тип розвитку, що відображено на графіку.

Для досягнення інтенсивного типу розвитку у плановому періоді (2012 рік) автором, як і в попередньому випадку, пропонується два варіанти (Варіант «А» і Варіант «Б»).

Варіант «А» полягає у зменшенні витрат підприємства у плановому періоді на 5%. Таким чином, сума витрат у плановому періоді для ПАТ «Яготинський маслозавод» зменшиться до 456312,55 тис. грн. Застосовуючи формулу 3.2 для обрахунку мінімальної суми планових доходів отримуємо, що планові доходи повинні бути не нижче 576575,66 тис. грн. (площина, що знаходиться вище пунктирної лінії доходів, що відповідає варіанту «А» на рис. 2).

Варіант «Б» полягає у збільшенні витрат підприємства у плановому періоді, наприклад на 5%. Отже, сума операційних витрат ПАТ «Яготинський маслозавод» у плановому періоді становитиме 504345,45 тис. грн. Для досягнення інтенсивного типу розвитку у цьому випадку, мінімальна сума доходів повинна бути не нижче 704348,66 тис. грн. (площина, що знаходиться вище пунктирної лінії доходів, що відповідає варіанту «Б» на рис. 2).

Проаналізувавши динаміку доходів, виручки від реалізації товарів та операційних витрат підприємств молочної промисловості можна дійти висновку, що інтенсивний тип розвитку можливий не лише у випадку скорочення суми витрат підприємства. Все залежатиме від того наскільки продуктивно здійснюватимуться ці витрати задля досягнення максимально можливого доходу від реалізації продукції. Іншими словами, досліджувані підприємства молочної промисловості, і взагалі всієї харчовій сфері України, доцільним є перехід на інноваційну діяльність задля забезпечення умов формування інтенсивного, найбільш прогресивного типу економічного розвитку.

Згідно із Законом України «Про інноваційну діяльність» інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери. Інноваційна діяльність – це діяльність, спрямована на використання й комерціалізацію

результатів наукових досліджень та розроблень і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг [1].

У широкому розумінні «інноваційна діяльність» – це процес продукування і матеріалізації наукових знань та випереджального зростання наукового, професійно-кваліфікаційного і культурно-технічного рівня населення. Інноваційний тип розвитку характеризується створенням і використанням інформаційних ресурсів для виробництва нових продуктів (засобів виробництва і предметів споживання), розробки нових і вдосконалення існуючих технологій, методів організації й управління, способів надання послуг у соціальній сфері [2, с. 656; 6, с. 51-52].

Необхідною умовою для ефективного управління інноваційним розвитком підприємства є наявність продуманої та обґрунтованої інноваційної стратегії, яка містить чітко визначені цілі та завдання інноваційної діяльності та опис шляхів досягнення бажаних результатів. Таким чином інноваційна стратегія виступає своєрідним орієнтиром, на який спрямовуються зусилля всього персоналу підприємства.

Інноваційна стратегія молочного підприємства є складовою частиною інноваційного менеджменту і стратегії підприємства. Вона визначає товарно-ринкову комбінацію, на яку підприємству слід орієнтувати інноваційні дії, чи потрібно їх взагалі розпочинати, у яких обсягах і формах.

Реалізація будь якої моделі формування інноваційного типу розвитку потребує формування системного управлінського впливу, спрямованого на подолання розриву між розвитком ринкових відносин та підприємств харчової промисловості, створення ефективної державної та регіональної економічної політики з метою здійснення реструктуризації виробництва та управління. Водночас потребують запровадження нові організаційно-управлінські відносини, нові методи і методики співробітництва різних гілок влади та підприємництва у реалізації інноваційних стратегій розвитку та пріоритетів. Перевагами налагодженої на системній основі взаємодії бізнесу та влади є певна прозорість їх діяльності, запровадження методу “прямих” та “зворотних”

зв'язків, створення системи суспільного контролю, сприяння розвитку інститутів громадянського суспільства, інформаційна відкритість влади та бізнесу у реалізації соціально-, екологічно- та економічно значимих інноваційних проектів регіону. Основним критерієм оцінки ефективності такої взаємодії є додаткові можливості досягнення соціально-економічних ефектів у розвитку регіону за умов мінімізації інвестицій з бюджету, а для приватного бізнесу – можливості збільшення прибутковості та рентабельності капіталовкладень у реалізацію конкретного інноваційного проекту. Практично мова йде про форми реалізації інституту партнерства та розподілу можливих ризиків щодо здійснення того чи іншого інноваційного проекту на підприємстві харчової промисловості [5, С. 63].

Щодо джерел залучення інвестицій, то головним із них, як і раніше, залишаються власні кошти підприємств та організацій. Формування сприятливого інвестиційного клімату, збільшення обсягів інвестицій є передумовою поступового відновлення економічного зростання як окремих підприємств так і країни в цілому. Тому інвестиційна державна політика має базуватися на комплексному підході, що поєднує механізми розвитку інвестиційного потенціалу країни, її регіонів та галузей. Варто виділити ряд чинників, які стримують нарощення обсягів інвестицій у національну економіку [4, с. 44-45]:

- непослідовна інвестиційна політика держави в харчовій сфері з переважанням принципів залишкового виділення бюджетних коштів та недосконалість механізмів їх виконання;
- нерозвинена інноваційна інфраструктура, надмірний знос і відсутність умов не лише розширеного, а й простого відтворення основних засобів;
- монополізм переробників на ринках молочної продукції та посередників, що зумовлює високі трансакційні витрати;
- низький рівень дохідності молочних підприємств і несприятливі умови для ведення малого бізнесу на селі;

- монополізм переробників на ринках молочної продукції, що призводить до низької рентабельності капіталу та недостатньої інвестиційної привабливості харчової сфери загалом, що негативно впливає на формування і розширене відтворення матеріалотехнічної бази молочного господарства.

Проблема інвестиційної підтримки розвитку молочної галузі найбільш гостро проявляється серед малих і середніх підприємств та особистих селянських господарств. Досягнення позитивних зрушень у цьому напрямку найбільшою мірою залежить від використання місцевих можливостей інвестиційного забезпечення. Однак такі можливості в більшості регіонів і територій обмежені. Тому проблема інвестиційного забезпечення розвитку молочного господарства і села набуває у масштабі [4, с. 44].

Для розв'язання проблем інвестиційної привабливості молочного господарства для забезпечення умов інтенсивного, найбільш прогресивного типу економічного розвитку автором пропонується:

- удосконалення інвестиційної політики держави через зміну її курсу на стимулювання інвестиційної діяльності підприємств, зміцнення ролі інвестиційної підтримки молочних підприємств та удосконалення механізмів її реалізації, покращення умов для залучення зовнішніх інвестицій в молокопереробну сферу;

- формування інвестиційних ресурсів у молочній галузі за пропорцією, що характеризується співвідношенням між власними і залученими джерелами як 2:1;

- удосконалення механізмів державної інвестиційної підтримки молочних підприємств шляхом надання її на основі поверненості, недопущення випадків необґрунтованого виділення і нецільового використання коштів, переорієнтація підтримки на потреби малого і середнього бізнесу;

- формування механізму підтримки інвестицій особистих селянських господарств;

- забезпечення умов для пріоритетного розвитку молочного скотарства за рахунок коштів державного бюджету, кредитів та капіталу інвесторів;

- посилення ролі кредитного механізму при формуванні джерел фінансування у молочну галузь;
- подолання перешкод у діяльності іноземних інвесторів у молочній галузі з дотриманням національних інтересів;
- надання депресивним сільським регіонам статусу територій пріоритетного розвитку, що згідно із законодавством передбачає пільги інвесторам;
- посилення рівня захисту прав інвесторів, а також власників земельних ділянок і майнових об'єктів;
- спрямування на будівництво, ремонт та облаштування доріг у сільській місцевості не менше третини надходжень до дорожніх фондів.

Висновки. Перехід на інноваційний тип розвитку повинен стати основною стратегічною ціллю підприємств харчової промисловості. Неабияку роль в цьому процесі відіграє державна інвестиційна політика. Виважена державна інвестиційна політика в молочній галузі має стати одним із найголовніших напрямів виходу на шлях інтенсифікації виробничих процесів у молочній галузі. Держава повинна суттєво впливати на мотивацію розвитку інвестиційної діяльності в харчовій промисловості шляхом економічно обґрунтованого використання таких важелів регулювання, як податкова, бюджетна, грошово-кредитна, антимонопольна й цінова політика. Розв'язання проблем інвестиційного розвитку сприятиме раціональному та ефективному використанню залучених коштів, контролю їх руху і своєчасному поверненню.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про інноваційну діяльність: Закон України від 4.07.2002 р. № 40-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www.zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua)
2. Економічна енциклопедія: в 3-х т.: [редкол.: ...С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін.]. – К.: Академія, 2000. – Т.1. – 864 с.
3. *Петухов Р.М.* Оценка эффективности промышленного производства: методы и показатели. – М.: Экономика, 1990.
4. *Дадашев Б.А.* Інвестиційний розвиток сільського господарства України/ Б.А. Дадашев // АгроІнКом. – 2013. – № 4-6. – С. 43-46
5. *Мырынюк А.Н.* Преимущества и общие формы взаимодействия властных органов управления и бизнес-структур // Микроэкономика. – 2008. – № 4. – С. 62-67.
6. *Онікієнко В.В.* Розвиток ринку праці України: тенденції та перспективи / Онікієнко В.В., Ткаченко Л.Г., Ємельяненко Л.М.; за заг. ред. В.В. Онікієнка. – К.: РВПСУ, 2007. – 286 с.